

URMĂRIREA PENALĂ – ACTIVITATE COGNITIVĂ ȘI PROBATORIE**Mihail CHIRILĂ***Catedra Drept Procesual Penal și Criminalistică*

Elaboration of criminalistic theoretical recommendations concerning the methodological problems of the criminal prosecution activity is of current importance within the context of substantial changes of the procedural criminal legislation. It is necessary for the proposed recommendations to have a strong theoretical basis for the well-grounded reasoning of new proposals and improvement of previously used methods and means.

The complexity of the criminal prosecution activity shows us that there must be known and taken into consideration the laws that determine the character and direction of researches and some peculiarities of the participants of criminal prosecution that reflects the procedural criminal and other specificities of the participants to the criminal prosecution activity.

In this article we intend to reflect the cognitive and probative character of the criminal prosecution that can be greatly turned to account due to criminalistic methods and means. We will refer to the role of the criminalistic versions in the activity of evidence administration and of knowing of circumstances that accompanied the illicit actions.

Infrațiunea se reflectă în mediul înconjurător printr-o mare diversitate de urme materiale care pot fi descoperite, fixate, ridicate, conservate și examinate. După un proces complicat de gândire, activități practice, urmele infracțiunii vor deveni probe ale infracțiunii.

Procesul de cunoaștere a împrejurărilor faptelor ilicite și de administrare a probelor începe odată cu apariția și descoperirea urmelor infracțiunii și se încheie când întreg ansamblul de probe, după o examinare și apreciere contribuie, sau nu, la soluționarea cauzei.

Cercetarea infracțiunilor este o activitate dificilă care solicită din plin calități profesionale și personale ale organului de urmărire penală, precum și folosirea adecvată a posibilităților probatorii oferite de lege în vederea aflării adevărului.

Sarcinile specifice incluse în obiectul urmăririi penale sunt reglementate atât de regulile de bază ale întregului proces penal, de unele recomandări criminalistice, precum și de ingeniozitatea organului de urmărire penală. Acest lucru explică existența unor trăsături caracteristice ale urmăririi penale în raport cu judecata și punerea în executare a hotărârilor penale.

Soluționarea problemelor privind organizarea activității criminalistice menite să asigure realizarea scopului, sarcinilor activității de urmărire penală nu este posibilă fără cunoașterea unor repere procesual-penale doctrinare cu caracter general.

Până la adoptarea noului Cod de procedură penală, urmărirea penală reprezenta prima fază a procesului penal, fiind accentuate obiectivele acesteia în scopul de a delimita activitatea subiecților procesuali și pentru a putea face o deosebire certă de fazele următoare.

Unele modificări ale legislației procesual-penale, printre care și introducerea principiului contradictorialității, au schimbat radical esența acestei instituții. Urmărirea penală este inclusă în Titlului I din Partea Specială a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, fiind reglementată de art.252-313. Activitatea de urmărire penală este concentrată în jurul realizării celor două scopuri principale, respectiv: lămurirea cauzei penale sub toate aspectele și posibilitatea aducerii infractorului în fața justiției penale [1].

Reprezentând o fază procesuală distinctă, cu un rol bine definit, necesitatea urmăririi penale decurge din faptul că majoritatea faptelor penale nu pot fi dovedite prin probe preconstituite [2], elementele probante urmează a fi descoperite și adunate ulterior săvârșirii infracțiunii, iar infractorii, deseori necunoscuți, trebuie în primul rând identificați, prinși și numai apoi trași la răspundere penală.

În primul rând, este necesar a cunoaște esența procesual-penală a noțiunii „urmărire penală”, corelația acestei noțiuni cu noțiunile „procedură penală”, „procedură judiciară”. Considerăm necesar a arăta deosebirile conținutului urmăririi penale „în sens larg” și „în sens îngust” prin evidențierea caracterului cognitiv și probatoriu al acestuia. Numai o abordare clară și complexă sub aspect procesual penal și criminalistic a acestor probleme poate contribui la perceperea caracterului cognitiv și probatoriu al urmăririi penale. Clarificarea esenței criminalistice a urmăririi penale cu relevarea principiilor și regulilor specifice va contribui la conturarea unor metode și mijloace eficiente de aflare a adevărului.

Potrivit art.252 CPP RM, urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia. Astfel, urmărirea penală este o activitate desfășurată de organele competente, care colectează și verifică probele cu privire la săvârșirea infracțiunii, întreprind acțiuni în scopul descoperirii făptuitorului, în vederea trimiterii lui în judecată, iau măsuri menite să asigure buna desfășurare a procesului penal.

În doctrina procesual-penală sunt expuse mai multe puncte de vedere privind activitatea de probațiune. De exemplu, savantul rus M.S. Strogovici caracterizând procesul de probațiune evidențiază patru elemente distincte ale acestuia: descoperirea; fixarea procesuală; verificarea și aprecierea probelor.

Alta e opinia savantului F.N. Fatcullin, care consideră elaborarea și verificarea versiunilor „parte organică componentă a procesului de administrare a probelor” [3]. El menționează că elaborarea și desfășurarea dinamică a verificării versiunilor este un prim element al activității de probare. În continuare, același autor enumeră încă patru elemente: colectarea (descoperirea și fixarea); verificarea (cercetarea); aprecierea; argumentarea concluziei în cauza concretă.

Propunerea savantului F.N. Fatcullin de a include ca element al procesului de probare *elaborarea și verificarea versiunilor* a fost ulterior criticată. Astfel, autorul V.V. Novic susține punctul de vedere potrivit căruia, pentru elaborarea unei versiuni sunt necesare date factice, alte dovezi, care urmează a fi fixate, analizate, apreciate...; adică, trebuie parcurs procesul propriu-zis al probațiunii. Elaborând în baza informației administrate o versiune, aceasta urmează apoi să fie verificată, de asemenea într-un proces de probațiune. Din cele expuse urmează că elaborarea și verificarea versiunilor se află în afara ariei elementelor care constituie conținutul probațiunii [4].

În opinia savantului R.S. Belkin, procesul de elaborare a versiunilor este un „instrument” al probării, iar versiunile propriu-zise – „mijloace de orientare” a procesului probațiunii menite să determine volumul, direcția și metodele necesare de cercetare [5].

Sub aspect criminalistic, procesul de administrare a probelor este mai larg și include următoarele elemente: descoperirea; interpretarea urmelor descoperite; fixarea; verificarea; aprecierea; folosirea probelor în cadrul efectuării altor acțiuni procesuale; argumentarea unor concluzii, hotărâri intermediare în cauza cercetată.

Urmărirea penală se inițiază dacă *există indici ai infracțiunii*, concomitent cu înregistrarea sesizării despre infracțiunea dată. Organul de urmărire penală pornește acest proces și efectuează acțiuni specifice în vederea descoperirii infracțiunii.

Referirea făcută de lege cu privire la „*existența infracțiunilor*” trebuie înțeleasă ca obligație a organelor judiciare de a avea în vedere infracțiunile, indiferent de faza de desfășurare a activității infracționale. În acest sens, urmează să se înțeleagă faptul că organele de urmărire penală vor aduna probe atât atunci când este vorba de o infracțiune consumată, cât și în cazul în care infracțiunea a rămas în faza de tentativă [6]. După sesizarea organului de urmărire penală, în cazurile în care datele cu privire la existența faptei penale sunt incomplete, nesigure sau neverificate și nu permit trecerea de îndată la începerea urmăririi penale, vor fi desfășurate unele activități menite să clarifice situația concretă (alin.(1) art.279 CPP RM).

Prin „colectarea probelor necesare” se înțelege atât operațiunea de adunare a probelor, cât și examinarea și evaluarea lor, pentru a se constata dacă sunt suficiente în vederea luării hotărârii privind trimiterea sau netrimitea cauzei în judecată [7].

Prin sintagma „identificarea făptuitorului” se înțelege aflarea datelor necesare cunoașterii făptuitorilor, atât ca persoane fizice, cât și ca identitate.

Deși art.252 CPP RM nu se referă expres decât la identificarea infractorului, totuși, în literatura de specialitate se consideră că în obiectul urmăririi penale intră și identificarea victimei. Identificarea persoanei vătămate are importanță nu numai în legătură cu soluționarea acțiunii civile sau rezolvarea justă a laturii penale, uneori însăși identificarea infractorului depinde și de cunoașterea victimei [8].

Urmărirea penală are o limită inițială și o limită finală. Limita inițială este marcată prin rezoluție, în cazul sesizării externe, sau prin proces-verbal, în cazul sesizării din oficiu. Prin începerea urmăririi penale se creează cadrul legal în care organele de urmărire penală pot desfășura toate activitățile ce se înscriu în obiectul urmăririi penale [9]. Limita finală a urmăririi penale este marcată prin soluția dată de procuror, care poate fi de trimitere în judecată prin rechizitoriu, prin ordonanță motivată, dispune încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire (art.291 CPP RM).

Activitatea de urmărire penală este desfășurată de procurori și organe de urmărire penală care acționează pentru prevenirea și constatarea infracțiunilor, identificarea făptuitorilor și administrarea probelor, în vederea tragerii lor la răspundere penală [10].

Sunt situații când la descoperirea și constatarea infracțiunilor participă și anumite organe care nu fac parte din sistemul organelor judiciare, nefiind organe de urmărire penală. Actele de constatare ale acestor organe constituie mijloace de probă, pot contribui la aprecierea momentului începerii urmăririi penale și la soluționarea cauzei penale (art.273 CPP RM).

Pe tot timpul desfășurării urmăririi penale organele ce realizează activitatea de urmărire penală trebuie să manifeste un rol activ sub numeroase aspecte (art.254 CPP RM). Astfel, ele au obligația să strângă probele necesare aflării adevărului și lămuririi cauzei din toate punctele de vedere, adunând atât probele în favoarea, cât și cele în defavoarea învinutului sau inculpatului, această obligație menținându-se și în cazul în care bănuitul sau învinutul își recunoaște vinovăția.

Urmărirea penală include activitatea de administrare și verificare a probelor, care nu este altceva decât acumularea unor noi cunoștințe de o mare diversitate privind fapta și făptuitorul. Obținerea unor rezultate pozitive, formularea concluziilor reușite în mare măsură depinde de aspectul (conținutul) logic ca element de bază al procesului de cunoaștere.

Urmărirea penală necesită un volum mare și complex de activități. Ea presupune efectuarea tuturor acțiunilor procesuale și extraprocusuale necesare pentru realizarea obiectului urmăririi, activitatea organelor abilitate concentrându-se în jurul strângerii probelor și clarificării împrejurărilor faptei.

Din momentul primirii informației despre săvârșirea infracțiunii organul de urmărire penală începe procesul de acumulare și apreciere a datelor (probelor) pentru a lua o hotărâre corectă privind pornirea procesului penal. Constituie probă orice element de fapt, care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care nu poate fi înlăturat de apărare.

Activitățile întreprinse în intervalul de timp, din momentul sesizării și pornirii urmăririi penale, nu sunt reglementate expres în legislația procesual penală, dar această activitate are o semnificație aparte, fiindcă anume în acest interval de timp poate fi acumulată informația criminalistică importantă în baza căreia ulterior vor fi soluționate atât aspectele procesuale, cât și cele tactico-metodice ale cercetării (elaborarea versiunilor, stabilirea direcției cercetării, selectarea mijloacelor tehnice, tactice și metodice, alegerea procedurilor și a metodelor adecvate etc.).

Această activitate de cunoaștere se desfășoară înaintea pornirii propriu-zise a urmăririi penale, asigurând temeinicia începerii procesuale a urmăririi penale și buna desfășurare a cercetărilor ulterioare. De aceea, pe parcursul acestei activități trebuie folosite metode și mijloace legale, respectate legitățile generale ale procesului de cunoaștere, pentru ca rezultatele obținute să reflecte realitatea obiectivă.

Specificul urmăririi penale constă într-o permanentă luptă lăuntrică a organului de urmărire penală în a cărui conștiință se confruntă un mare număr de idei, ipoteze, versiuni și care încearcă să înțeleagă esența și specificul împrejurărilor în care a avut loc infracțiunea. Cele menționate își găsesc explicația și capătă o semnificație aparte pe parcursul asigurării organizării eficiente a urmăririi penale în cazul săvârșirii infracțiunilor grave și deosebit de grave, fiindcă această categorie de infracțiuni cauzează un prejudiciu considerabil persoanei, societății, statului.

Unele particularități ale urmăririi penale sunt determinate de volumul și caracterul informației despre persoana bănuită în săvârșirea infracțiunii. Deseori, la etapa incipientă a cercetării persoana bănuită în săvârșirea infracțiunii nu este cunoscută. Această împrejurare nu împiedică pornirea urmăririi penale dacă există motive și temeiuri în conformitate cu legea. Evident, activitatea subiecților urmăririi penale, în acest caz, se va deosebi radical de acțiunile necesare întreprinse la pornirea urmăririi penale în privința unei persoane concrete.

În asemenea situații, semnificația procesului de elaborare și verificare a versiunilor nu poate fi pusă la îndoială. Organul de urmărire penală își va mobiliza eforturile asupra analizei minuțioase a informației de care dispune la moment pentru a formula versiuni verosimile, pentru a intui direcția corectă a cercetărilor.

Făcând abstracție de tipul urmăririi penale, volumul și caracterul informației despre persoana bănuită în săvârșirea faptei, constatăm că esențial în activitatea de urmărire penală este cunoașterea faptului (evenimentului) infracțiunii. Cunoașterea în activitatea de urmărire penală poate fi considerată ca variantă a procesului universal de cunoaștere. Ea are anumite trăsături caracteristice specifice care permit delimitarea de alte varietăți ale cunoașterii.

O trăsătură distinctă denotă prezența *obiectului specific al cunoașterii* pe tot parcursul procesului penal – *infracțiunea* (privită ca un tot) – fenomen al realității obiective, elementele infracțiunii, precum și un număr mare de legături exterioare și interioare caracteristice infracțiunii concrete. Concretizăm că anume aceste legături au o semnificație criminalistică importantă. Prezența unui obiect unic presupune existența și respectarea anumitor legități în procesul cunoașterii acestuia.

Din perspectivă criminalistică, activitatea de cunoaștere și probare a faptelor ce constituie infracțiunea debutează cu soluționarea următoarelor probleme principale:

- primirea și înregistrarea corectă a sesizării despre faptele săvârșirii infracțiunii;
- verificarea veridicității sesizării despre săvârșirea infracțiunii;
- cercetarea profesionistă a locului săvârșirii faptei;
- elaborarea versiunilor privind fapta, făptuitorul, alte împrejurări ale acesteia;
- organizarea, în conformitate cu legea, a unor măsuri operative de investigații;
- efectuarea percheziției corporale, ridicarea de obiecte și documente;
- luarea măsurilor privind stabilirea și audierea martorilor oculari;
- dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare;
- efectuarea altor acțiuni procesuale de natură să servească la descoperirea cauzei etc.

O sarcină aparte a organului de urmărire penală constă în acumularea unor date despre împrejurările care au determinat, înlesnit sau favorizat săvârșirea infracțiunii. Preocuparea față de aceste împrejurări nu este legată numai de rezolvarea cauzei, în numeroase cazuri constituind și un element important pentru inițierea de măsuri în vederea prevenirii faptelor penale [11].

Cercetarea unor infracțiuni poate fi mai dificilă în comparație cu a altora, deoarece în cadrul aceleiași categorii de infracțiuni urmărirea penală poate prezenta diferite grade de complexitate, dificultatea cercetării infracțiunii fiind determinată de mai mulți factori. Problemele sus-menționate constituie cadrul general al cercetării criminalistice a infracțiunilor, dar pe parcursul urmăririi penale, în dependență de caz, numărul activităților ar putea să sporească sau să se reducă.

Pentru depășirea momentelor dificile, la cercetarea unui anumit gen de cauze, o primă regulă tactică ne recomandă efectuarea activităților de urmărire penală în echipă: de către ofițerul de urmărire penală, procuror, alături de polițiști specializați, în baza unui plan de cercetare dinamic și minuțios, cuprinzând multiplele versiuni criminalistice logice, activități operative și termene de executare precise.

Specificul activității organelor de urmărire penală, complexitatea ei este determinată și de faptul că actualmente infracțiunile devin din ce în ce mai variate, modul lor de realizare ținând pasul cu dezvoltarea științei și tehnicii, situație în care victima s-ar găsi dezarmată față de infractori fără sprijinul unor organe de stat, având și pregătirea profesională necesară în lupta contra infracționalității.

Caracterul cognitiv și probatoriu al urmăririi penale prezintă importanță și sub aspectul evitării inculpării și trimiterii în judecată fără temeiuri serioase a unor persoane asupra cărora ar plana inițial o anumită bănuială. Ea este necesară pentru ocrotirea celor nevinovați împotriva unor constrângeri nejustificate. Principala sarcină a organelor de urmărire penală constă în aflarea adevărului cu privire la fapta și făptuitor, precum și în asigurarea respectării drepturilor și libertăților cetățenești [12].

Finalizarea cercetării criminalistice a infracțiunilor, dar și finalitatea judiciară a cauzei, vor fi dependente de modul în care organul de urmărire penală va putea, în urma tuturor activităților tactico-metodice întreprinse, să clarifice fiecare problemă a cercetării, în parte, și pe toate, în general.

Referințe:

1. Mrejeru Th., Mrejeru B. Urmărirea penală – aspecte teoretice și jurisprudența în materie penală. - București: Editura Universitară, 2007, p.18.
2. Theodoru Gr., Moldovan L. Drept procesual penal. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p.194.
3. Фаткуллин Ф.Н. Общие проблемы процессуального доказывания. - Казань: 1976, с.10-14.
4. Новик В.В. Криминалистические аспекты доказывания по уголовным делам. - Москва: Юридический центр, 2005, с.25.
5. Белкин Р.С. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Часть Общая. - Москва: Юридическая литература, 1966, с.313-330.
6. Neagu I. Drept procesual penal. Partea Specială. Vol.I. - București: Oscar Print, 1994, p.27.
7. Dongoroz V. Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior – prezentare comparativă. - București: Editura Politică, 1969, p.140.
8. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea Specială. Vol.I. - București: Paideia, 1996, p.10.
9. Neagu I. Op. cit., p.11.
10. Nistoreanu Gh., Apetrei M., Nae L., Paraschiv C.S., Dumitru A.L. Drept procesual penal. - București: Europa Nova, 1996, p.6.
11. Volonciu N. Op. cit., p.17.
12. Theodoru Gr., Plăeșu T. Drept procesual penal. Vol.II. Partea Specială. - Iași: Universitatea Al. I. Cuza, 1987, p.8.

Prezentat la 31.10.2007